

We moeten leren omgaan met overvloed

SER Bulletin oktober 2007

Nederland kan een voortrekkersrol vervullen op het gebied van duurzaamheid, stelt Louise O. Fresco, universiteitshoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam. Als kroonlid gaat ze de SER-commissie over de toekomst van het landbouwbeleid voorzitten. "Mijn ambitie is het bevorderen van de overgang naar een meer duurzame samenleving."

Louise O. Fresco praat zacht, snel en opvallend beschaafd. "Het heeft iets van een kloostercel hier, vind je niet?" Haar hoge, lichte werkkamer in het Maagdenhuis heeft grote ramen die uitkijken op het Spui. "Ik zit tegenover de beste boekhandel van Amsterdam, hartje stad, maar toch heel stil. Ik kan erg goed denken hier."

De SER kende ze niet bijzonder goed voordat ze afgelopen juni kroonlid werd. Ruim een jaar geleden kwam ze terug naar Nederland, na negen jaar Rome bij de FAO, de VN-organisatie voor voedsel en landbouw. Daar was ze eerst directeur onderzoek en vervolgens adjunct-directeur-generaal. Daarvoor was ze ook al sterk internationaal gericht. "Daarom was mijn eerste reactie, toen men mij benaderde: 'Ja maar: ik weet eigenlijk helemaal niks van Nederland'." Haar werd verzekerd dat dit juist een voordeel was, omdat veel vraagstukken in internationaal verband gezien moeten worden.

De afgelopen maanden heeft ze veel SER-adviezen gelezen. "Ik was blij verrast dat de raad een geweldige reikwijdte heeft en zich met alle aspecten van het welzijn van de BV Nederland bezighoudt." Ook vindt ze de SER-stukken opvallend leesbaar: helder, niet te lang en snel tot stand gekomen. Het kroonledenoverleg ervaart ze als een leuke en interessante groep zwaargewichten die stevig discussiëren. Haar eerste raadsvergadering beviel ook goed. "Van tevoren was ik door verschillende mensen gewaarschuwd dat het er heel formeel aan toe ging, maar dat vond ik erg meevallen. De Verenigde Naties is mijn referentiepunt. Daarmee vergeleken vond ik de raadsvergadering juist erg relaxed: er werden grapjes gemaakt en de sfeer was los."

Stroper

Toen Fresco opstapte bij de FAO lekte haar ontslagbrief uit waarin ze veel kritiek had op de stroperigheid en bureaucratie bij haar voormalige werkgever. "De VN is bij uitstek een bureaucratisch orgaan: je hebt daar te maken met landen met totaal verschillende culturen, verschillen in macht." Toch is ze zeker niet antibureaucratie. "Het is vaak functioneel om tot overeenstemming te komen. Het allerbelangrijkste overleg gebeurt veelal niet in de vergadering zelf, maar daarvoor. Zo'n vergadering lijkt dan wat levenloos, maar wat je daar ziet is het topje van de ijsberg van het proces." Uiteraard kan bureaucratie ook gebruikt worden om dingen op te houden door je te verschuilen achter procedures en processen. "Daar liep ik bij de FAO tegenaan. Inmiddels is in een officiële evaluatie bevestigd dat alle bezwaren die ik heb aangetekend terecht waren."

Haar voorgangster bij de SER, Jacqueline Cramer, werd begin dit jaar minister van VROM. Fresco is bewust geen lid van een politieke partij. "Ik zou niet weten van welke. Ik ben er eigenlijk niet zo zeker van dat partijpolitiek nog iets van deze tijd is. Dat is een van de redenen dat ik nooit een politieke carrière geambieerd heb: ik vond die keuze te moeilijk. Mij is wel eens schertsend gezegd: 'Als er ooit een zakenkabinet komt, dan moet je er wel in'. Ik zei: 'Nou, oké, als jullie dat vinden'."

Fresco denkt dat haar sterke punt is dat ze bruggen kan slaan tussen politiek en wetenschap. "Ik vind invloed interessanter dan macht. Ik heb niet het gevoel dat ik nu niet gehoord word. Sterker, ik word overspoeld door mensen die iets van me willen. Gemiddeld krijg ik drie keer per dag een verzoek voor een lezing of interview, het loopt de spuigaten uit. Dat komt natuurlijk juist doordat ik een wetenschapper ben van het grote overzicht, niet iemand die zich alleen bezighoudt met het genoom van de zandraket. Dat zou het leven eenvoudiger maken, denk ik soms."

Binnen de SER gaat Fresco de commissie over de toekomst van het landbouwbeleid voorzitten. Die toekomst kan niet los worden gezien van de komende herziening van het Europese landbouwbeleid. Het is complexe

materie, met allerlei technische, emotionele en ethische aspecten. Het gaat natuurlijk over de relatie tussen intensieve landbouw en volksgezondheid, maar ook over de wens om zwart-witte koeien in de wei te zien, of over het uitgangspunt dat je alleen nog producten uit de eigen regio mag eten. “Dat zou wel betekenen dat bijvoorbeeld Canadezen en Scandinaviërs nooit meer sinaasappels kunnen eten en dat Marokkaanse boeren van exportmogelijkheden voor hun sinaasappels worden beroofd.” De oplossingen zijn nooit simpel, wil ze maar zeggen. Zo eet Fresco zelf nauwelijks vlees, maar ziet ze het terugschroeven van de vleesconsumptie door de overheid niet als een overal toepasbare oplossing. “De arme veetelers in Binnen-Mongolië of op de Argentijnse pampa’s hebben niet zoveel keuze.”

Overvloed

De fundamentele vraag waar we nu voor staan, is volgens haar: hoe gaan we om met overvloed? “Na honderdvijftigduizend jaar van schaarste hebben we, vooral sinds de Tweede Wereldoorlog, collectief meer dan we nodig hebben. Onze eerste – evolutionaire en ook logische – neiging is om ons te overeten en meer te willen hebben, omdat we als het ware geprogrammeerd zijn om rekening te houden met schaarste. We hebben nog niet geleerd ons aan te passen aan overvloed.”

Ziet ze dit vooral als een sociaal-economisch probleem? “Je kunt mensen niet stigmatiseren, omdat dit een algemene reactie is. Het probleem van obesitas lijkt groter in de lagere sociale klasse, maar ook nieuwe Nederlanders doen bijvoorbeeld minder aan lichaamsbeweging. In de VS zie je nu dat ook vrouwen met een academische opleiding zwaarder worden. En in de ontwikkelingslanden hebben de middeninkomens nu voor het eerst geld. Hun kinderen worden heel snel dik. Bijkomend probleem daar is dat kinderen van moeders met ondergewicht in hun puberteit een hoge kans hebben op overgewicht, omdat het lichaam ingesteld is op schaarste.”

Fresco is voorstander van meer aandacht voor voeding in het lager en middelbaar onderwijs, bijvoorbeeld met een vak voedsel, natuur en landbouw. Het ontbreekt volgens haar niet zozeer aan voorlichting. “Er is geen simpele oplossing. Kennis alleen weerhoudt mensen niet van dik worden. Het is ook geen kwestie van wetgeving: het is zeer twijfelachtig of fiscale maatregelen zoals een vet-taks helpen. De sleutel zit niet in zeggen dat iets wel of niet mag, maar in mensen opvoeden tot een zekere matiging en bewustheid van de keuzes die ze te maken.”

Zo verklaarde ze in haar vorig jaar verschenen essaybundel ‘Nieuwe Spijswetten’ dat voedsel weer ‘heilig’ zou moeten worden. “Niet dat het weer in de kerkelijke taboecontext gezien moet worden”, verduidelijkt Fresco. “Maar voedsel was heel lang met een zekere heiligheid omgeven, omdat het schaars was. In alle religies vind je het offeren van voedsel, het delen van voedsel met anderen en bepaalde voorschriften. Met de secularisatie is het hele idee dat voedsel iets bijzonders is en dat matiging belangrijk is – denk aan het vasten – verdwenen

De komst van de nieuwe Nederlanders kan een impuls zijn voor een discussie over voedsel, vanwege de Ramadan en het idee van gastvrijheid, hoopt ze. “Voedsel moet terugkomen in een waarden- en normencontext. We moeten af van de gedachteloosheid, van het ongeïnteresseerd voor de televisie naar binnen proppen van eten. Het is in de geschiedenis van de mensheid een wonder dat we nu kunnen beschikken over voedsel in deze variatie en veiligheid.”

Is dat inzicht niet vooral besteed aan hoger opgeleiden? “Nee hoor, ik heb de leukste discussies met mijn groenteboer; juist het midden- en kleinbedrijf is hiermee bezig.” Ook in de top van het bedrijfsleven ziet Fresco meer aandacht komen voor het duurzaam maken van ondernemingen. “Maar we komen er niet met kleine bijstellinkjes in de marge. Mijn ambitie binnen de SER is het bevorderen van een overgang naar een meer duurzame samenleving. Voor de economie betekent dit dat kwantiteit niet meer het enige criterium kan zijn.”

Nederland kan volgens haar hierin een voortrekkersrol vervullen. “Niet omdat we het beste jongetje van de klas zijn, maar omdat we een moerassige delta zijn, dichtbevolkt, waar zowel het inkomen als de consumptie hoog zijn. In Shanghai, Bangkok, India en delen van Latijns- Amerika en Zuid-Afrika gaan binnenkort dezelfde vraagstukken spelen. Nederland kan een soort laboratorium zijn vanwege de combinatie van technologie en innovatie, maar ook omdat het een democratische samenleving is.”

Haar eigen toekomst ziet ze internationaal. Wel vindt ze het erg leuk om nu een tijdje in Nederland te zijn. “Ik heb veel te danken aan het feit dat ik hier opgeleid ben. Als ik in een buitenwijk van Calcutta was geboren, had ik waarschijnlijk nooit naar de universiteit kunnen gaan. Ik heb niet anders dan een bevoorrecht leven gehad, dus ik wil wel iets terugdoen.” Is dat idealisme? Ze betreft. “Nou, dat is een woord dat je eigenlijk niet meer kunt gebruiken. Het wordt mij altijd verweten dat ik idealistisch ben. Het is wel zo, maar het klinkt zo naïef en achterhaald.”

Romanschrijver, wetenschapper en bankcommissaris

Prof. dr. ir. Louise O. (Otilia) Fresco (1952) studeerde zowel niet-westerse sociologie als tropische plantenteelt in Wageningen, waar ze in 1986 cum laude promoveerde op cassaveproductie in Afrika. Van 1991-1997 was ze er hoogleraar plantaardige productiesystemen van de tropen en de subtropen. Vervolgens werkte ze negen jaar voor de FAO, de VN-organisatie voor voedsel en landbouw, in Rome. Sinds juni 2006 is Fresco universiteitshoogleraar aan de UvA. Ze kan zich in die positie uitsluitend op onderzoek richten. Daarnaast is ze SER-Kroonlid en commissaris bij de Rabobank.

Alsof ze het niet razend druk heeft – ze werkt gemiddeld zo’n 70 uur per week – publiceert ze op 1 november haar nieuwe roman ‘De utopisten’. Eerder verschenen van haar hand de romans ‘De Tuin van de Sultan van Rome’ (2005) en ‘De Kosmopolieten’ (2003), de essaybundel ‘Nieuwe Spijswetten’ (2006), het essay ‘Schaduwdenkers en Lichtzoekers’ (1998), columns en literaire kritieken. “Literatuur is een andere vorm om mijn creativiteit in te gieten dan wetenschap, een toespraak of een essay. Ik zou het vreselijk vinden als ik een van die mogelijkheden niet had.” Ze is ook geïnteresseerd in kunst en muziek en gaat bijna wekelijks naar het Concertgebouw. “Ik ben niet van Monteverdi alleen hoor, maar houd ook van modern klassiek of Portugese fado’s.”

Door: Elke van Riel, http://www.ser.nl/nl/publicaties/overzicht%20ser%20bulletin/2007/oktober_2007/02.aspx